

Knotszakpijp onveranderd stabiel

Adriaan Gmelig Meyling, Stichting ANEMOON

Via NatureToday publiceerde Stichting ANEMOON in de afgelopen twee maanden over acht nieuwe exoten¹⁾. Nieuwe soorten zijn altijd boeiend en interessant, maar het is vooral belangrijk die nieuwe soorten te blijven volgen, om te zien wat de eventuele gevolgen van een introductie zijn. Gelukkig kunnen we vaak vaststellen dat veel exoten volledig integreren in het ecosysteem, zonder dat er sprake is van extreme schade. De knotszakpijp (*Styela clava*) is geheel geïntegreerd. De soort wordt trouwens al jaren geen 'Japanse' knotszakpijp meer genoemd, maar gewoon, alleen naar zijn vorm, 'knotszakpijp'.

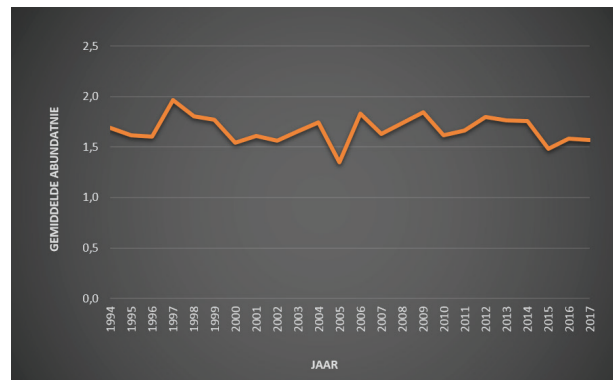
Knotszakpijpen kunnen meer dan 10 cm lang worden. De dieren leven vastgehecht met hun 'voet' aan hard substraat. De voet gaat over in een smalle steel die in breedte toeneemt. De huid is bruin en leerachtig, sterk gerimpeld en onregelmatig voorzien van knobbels. In vorm lijken ze sterk op een houten knots zoals menselijke holbewoners in vervlogen tijden gebruikten. Aan de brede bovenkant zit zowel een in- als een uitstroomopening. De dieren zijn door begroeiing vaak aan het oog onttrokken. Waarnemers zijn daarop inmiddels getraind en letten vooral op de niet overgroeide in- en uitstroomopeningen die van brede lengtestrepen zijn voorzien.

Verspreiding en trends

De knotszakpijp is binnen Europa in 1953 voor het eerst waargenomen in Plymouth (Engeland). Mogelijk was de soort daar gekomen via aangroei op oorlogsschepen die terugkwamen van de oorlog in Korea. In de Deense Limfjord was de soort hoogstwaarschijnlijk geïntroduceerd met oesterbroed, wat ook het geval kan zijn in Nederland. Invoer met ballastwater via Canada wordt tegenwoordig ook als optie gezien. In Nederland is de soort voor het eerst aangetroffen in 1974 bij Den Helder en in de Oosterschelde. Binnen een paar jaar waren grote delen van de Oosterschelde en het Grevelingenmeer gekoloniseerd. Sindsdien blijven daar de aantallen stabiel. Sinds de start in 1994 van het Monitoringproject Onderwater Oever (MOO) met sportduikers, vertoont de soort in de Oosterschelde zelfs geen duidelijke populatieschommelingen (zie figuur 1). Ook delen van het Waddengebied zijn gekoloniseerd. Plaatselijk – met name in havens – kunnen daar de aantallen groot zijn.

Figuur 2. Onbegroeide knotszakpijp (*Styela clava*).
(Foto: Adriaan Gmelig Meyling)

Figuur 1. Gemiddelde abundantie van de knotszakpijp berekend voor de Oosterschelde, gecorrigeerd voor waarnemersinspanning gebaseerd op waarnemingen gedaan in het kader van het Monitoringproject Onderwater Oever (MOO).

Op het Nederlands continentaal plat komt de soort echter opvallend weinig voor. In de periode vanaf 2011 t/m 2018 is de soort door MOO-waarnemers op slechts 3 van de 78 op deze soort onderzochte wrakken waargenomen.

Ecologie en voedsel

De knotszakpijp is een filterfeeder. Via de instroomopening komt zeewater binnen. Het plankton wordt afgefilterd en het water – soms met ontlasting – verlaat daarna de uitstroomopening. De soort heeft een brede temperatuurrang van circa -2° C tot 26,6° C en kan leven in brak en zout water. Het zijn hermafrodiete organismen, die zich zowel seksueel als asexueel kunnen voortplanten en in staat zijn tot zelfbevruchting. De belangrijkste voorwaarde is dat er een stevige ondergrond aanwezig is.

Ecologische en economische impact

In theorie bestaat de impact die de knotszakpijp op de oorspronkelijke fauna heeft vooral uit het overgroeien van andere organismen en het concurreren voor voedsel en ruimte. In de praktijk zien we echter dat de dieren zelf vaak als substraat dienen voor andere soorten die een vaste ondergrond nodig hebben. Opvallend is dat dit vooral het geval is voor andere invasieve kolonievormende zakpijpsorten. Ondanks het zeer veel voorkomen van de soort in de Delta, zijn er bijna 40 jaar na de introductie in onze wateren nog geen aanwijzingen dat deze soort problemen heeft gevormd voor andere soorten. Ook van enige economische impact lijkt weinig sprake te zijn. Al met al is de knotszakpijp anno 2018 in alle opzichten een stabiele factor, onomstreden en geheel ingeburgerd.

¹⁾ Door Stichting ANEMOON uitgebrachte NatureToday-berichten over nieuwe exoten:

- Vier nieuwe weekdieren in Nederland; introductie van de Japanse zeepbelslak
<https://www.naturetoday.com/nl/nl/nature-reports/message/?msg=24628>
- Klein schelpdierje ontmaskerd: nieuwe erwtenmossel
<https://www.naturetoday.com/intl/nl/nature-reports/message/?msg=24635>
- Aziatische mossel bouwt nu ook in Nederland nestjes
<https://www.naturetoday.com/intl/nl/nature-reports/message/?msg=24648>
- Nieuwe zuidelijke landslak in Nederland: de Gevlekte grasslak
<https://www.naturetoday.com/intl/nl/nature-reports/message/?msg=24657>
- Zoektocht gaande naar op zuurstok lijkende zakpijp
<https://www.naturetoday.com/intl/nl/nature-reports/message/?msg=24665>
- Exotische getraliede mossel in het Noordzeekanaal
<https://www.naturetoday.com/intl/nl/nature-reports/message/?msg=24693>
- Bloedrode exoot in het Grevelingenmeer
<https://www.naturetoday.com/intl/nl/nature-reports/message/?msg=24738>

Figuur 3. Knotszakpijp volledig overgroeid door de inheemse kolonievormende grijze korstzakpijp (*Diplosoma listerianum*). (Foto: Adriaan Gmelig Meyling)

Figuur 4. Knotszakpijp volledig overgroeid met de exotische kolonievormende slingerzakpijp (*Botrylloides violaceus*). (Foto: Adriaan Gmelig Meyling)